

Andrej Stankovič

VÍTĚZSTVÍ PANELU NAD FILMEM

Kritická reflexe filmů režisérů někdejší „nové vlny“ českého filmu se až na sporadické pokusy (např. Mileny Mathausové „Několik poznámek k diskusi o dramaturgii“, Film a doba č. 12/1987) zdržuje na území rezervace. Vyhýbá se jakékoli úvaze o nich v globálnějším kontextu, jako by jí v tom překážely nějaké dráty pod proudem. Tato relativizace kritérií jí pak umožňuje shledávat jakousi výjimečnost, která je ve skutečnosti jen funkcí omezenosti kulisy. Příznačné pro to je, jak už po dvacet let ty vychvalované meisterstücky končí na renomovanějších festivalech, pokud jsou vůbec přijaty do soutěže. Více než o jednotlivé případy neúspěchu jde tu o jeho pravidelnost.

Že máme co dělat s vědomým slevováním z kritické náročnosti podle receptu „čím mezinárodně známější a kdysi nonkonformnější tvůrce, tím větší benevolence“, pokusíme se ukázat na filmu Věry Chytilové, který měl nedávno pražskou premiéru, *Panelstory aneb Jak se rodí sídliště*.

Námětovou konstrukci lze nejstručněji charakterizovat citátem ze zmíněného článku M. Mathausové (v něm ovšem je kritický soud prezentován povšechněji, zařadme ho tedy do snadno rozpoznatelné souvislosti): „*U takto vratce vybudovaných příběhů se tvůrce uchylují k jakési panelové výstavbě. (Co panel, to určitý dramatický samoznak fungující bez hlubšího a smysluplného opodstatnění. Např. svobodná matka; staří rodiče opuštění emigrujícími dětmi; dítě, na které nemají vytižení rodiče čas, atd. atd.)*“ Uvedme ještě další z šablon: ožralí zedníci, shánčlivá listonoška, herec-playboy (všichni jsou přece herci), přítroublý pochůzkář, a na druhé straně venkovský dědek, sice desorientovaný, ale s fištrónem (ach ty ctnosti vesnice); k tomu pak mondénní zralá záletnice neschopná komunikace s dcerou-ošklivkou čekající dítě s uhrovitým adolescentním krámským příručím – konzervovaný a „aktualizujícím“ sexem opeřený Černý Petr. A aby se to nepletlo, kluk se jmenuje – Petr.

Že dědek dokonale zapadl na sídlišti mezi ostatní šablonovité postavy, ukazuje, jak jsou všechny paradoxně z téhož těsta. Jde totiž o televizní figurky, nejlépe popsitelné parolí (opět jeden citát, tentokrát z Hanušovy recenze *Vesničky mé střediskové*): „*Jako by zde doznívalo ono starosvětské ‚venkov jedna rodina‘*“ (Film a doba č. 11/1986, s. 642). Vskutku, vzpomeneme i vydařené protektorátní komedie *Přijdu hned*; jen sympatického bernardýna v pikareskní výstavbě příběhu nahradil jako spojovací článek zlomyslný toulavý fracek, jemuž je po dobrém dobovém způsobu všechno dovoleno, dokonce – hrdelní to jednu dobu zločin – i házet kameny do oken lidosprávy. Tolik k dramaturgickým filiacím filmu.

Jen ještě zbývá zmínit se o politicky podbízivé sladkobolné epizodě, jako vystřižené ze sorealistického dramatu padesátých let, kde stařenka nehnutě naslouchá magnetofonovému záznamu s hlasem syna, který emigroval do JAR, až vypadá, jako by byla mrtvá. Celou záhadu energicky a humánně vyřeší oknem vstoupivší černoch z Mosambiku. (Fatální přítomnost černochů v nejnovějších českých filmech a dramatech by si vůbec zasloužila zvláštní úvahu. Vyskytnul se ale už i Vietnamec.)

Pokud jde o realizaci, je to směs dokumentaristických sekvencí s kamerou „up to date“ a anachronických žánrových obrázků, byť rovněž „živě“, „akčně“ snímaných. Abychom charakterizovali toto sousedství, popíšme jeden šev. Po švenkování horami bláta a nepořádku kamera pojednou ulpí na postavě, snažící se přejít přes improvizovaný dřevěný můstek – a jsme svědky uklouznutí a balancování, nafouknutého do rozměrů kabaretního gagu.

I kdyby divák – přestože klišé je tu vydáváno za empirické zjištění – přistupoval k *Panelstory* jako k anoncované „sociologické sondě do života sídliště“, povrchnost a manifestní nadřazenost, s jakou se ve filmu zachází s údajným „empirickým materiálem“, tedy vlastně s divákem (jak o tom píše jinde též M. Uhde), ho musí při troše netelevizní pozornosti a soustředění rozladit.

STANKOVIČ Andrej: Vítězství panelu nad filmem

Lidové noviny 1, 1988, č. 4, duben, s. 18. [Recenze filmu Věry Chytilové *Panelstory* aneb *Jak se rodí sídliště* (1979, opožděná prem. 1987).] Reprint celého ročníku LN Praha, Lidové noviny 1990.